

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Can||tacvzeni Constantinopo-||litani Regis Contra
Mahometicam || fidem Christiana & orthodoxa assertio**

Johannes

Basileae, 1543

VD16 VD16 J 376

In Mahometem Oratio Secvnda.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98189](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98189)

simul & innaturalium voluptatum promissione conciliaret sibi stultam & insanam hominum multitudinem, quod & factum est.

IN MAHOMETEM, ORATIO

SECUNDA

VERITAS quidem una est & simplex, falsum uero multiplex & uarium: & qui in ueritate ambulat, in luce uersatur & securitate: falsi uero studiosus in tenebris obambulat, & quò nam uadat non nouit. Quapropter & Mahomet contempta ueritate, & recepto mendacio, nihil sani nihilq; humane salutis consentaneum docuit, uerum hoc solum stultille deprehenditur, ut hominum uulgus sibi adiungeret. Et uirtutum quidem fuit negligentissimus, ut humilitatis, longanimitatis, pacis & charitatis in proximum: nec aliquid utile commodumq; conscripsit. Ne uero redarguerentur illius mendacia & uanitates, per uetus & nouum Testamentum: nonnunquam alia sapientiæ alienæ dogmata nullo modo probabilia, quæ ab alijs conscripta sunt, adiunxit. Et ipse quidem inuitus & nolens & quasi diuina uirtute percitus sæpius scribendo ostendit, Mosis traditiones & prophetarum, quin & Psalterium ipsumq; Euangelium sancta esse, & à Deo tradita: præcipue uero & luculenter ipsum Euangelium sanctum, perfectum, rectumq; & commonitiones Deruocat in Alcorrano. Et cum ueritatem non posset omnino abscondere, dicit: Nam & ipsemet quæ in his scripta sunt, obseruo & facio. Et quoniam iustam, sanctam, rectam & à Deo traditam confutetur ueterem nouamq; scripturam, ipse seipsum huic obstringit etiam inuitus, & per omnia hæc seruare debebat. Mentionem uero uirtutum, quæ in sacris continentur, non facit, quæ hominem æ terra subuectum, coelestem possumt efficere: sed quodcunq; illi in mentem incidit, illud approbat, docetq;: & nunc quidem approbat monetq; ut nec ueterem nec nouam scripturam suscipiant: nunc uero, ut easdem recipiant. Quemadmodum in capite Helmaida, quod mensam interpretantur, sic inquit: Libri societas nulla est, nisi Euangelium & legem impleant. Libri autem societas secundum illud dicuntur, Mahometis sectatores. Porro post multa prodigiosa uerba sua etiã hoc addit, quod in partes septuagintatres diuidendi sint legis suæ sectatores, e quibus una tantum eadem sola seruanda sit, reliquas autem igni tradendas. Quæ nam contra huiusmodi stulta & omni statu carentia uerba confutatio ne opus est? Nulla prorsus. Verum hoc solū, qui uera sapiat adiecerit, quod & illa unica pars ab igne æterno consumenda sit, nisi fidem recipiat ueram & irreprehensibilem. Insuper quemadmodum ubiq; fere ipse sibi contrarius est, sic etiam in capite Elnesæ, quod mulieres significat, ipse seipsum confutat, dicit enim: Nisi à Deo esset Alcorranum traditum, multa in eo essent sibi inuicem contraria: cum contradictorijs planè refertum sit. In locis enim diuersis inquit, Quod Deus errantem non ducat: & idem denuò docens dicit, Orate ut ducamini ex tenebris in lucem, & ex uiarum telquis uel salebris in rectas semitas. Quin de seipso testatur, quod in errore fuerit, (erat enim idololatra) & quod Deus eum reuocatum ad tanti prophetae dignitatem constituerit, ut ad cælum septimum usq; peruenerit, obuiamq; sit factus angelocuidam millies maiori uniuerso mundo, qui peccata sua deplorans, per hunc

- 4 hunc ueniam à Deo rogauerit. Item, quod cum Gabriele ad Deum ascendens, in angelum inciderit decies millenis uicibus maiorem mundo uniuerso: qui & ipse peccata sua deplorans apud Deum, se intercessore usus sit, & ueniam impetrauerit. Porro de seipso dicit, quod finis, sigillum & silentium sit omnium prophetarum, & propterea nemini post hunc prophetare licitum esse: quare morte moriatur, quisquis prophetauerit. Fertur uero post hunc in Babylone quendam exortum esse nomine Solem, (quod scalam significat) qui se prophetam dixerit, & à Babylonijs pro propheta receptum esse, sed à Scythijs celsum unā cum turba illum sequente. Et quis nam mendacia, fabulas & uanitates à Mahomete conscriptas enumerauerit? Tanta enim & tot sunt, tam innumerabilia & prolixitate uerbosa, ut etiā summi apud eos perditissimorum dogmatum doctores, quos illi Helphocā, id est eximios nominant, inter se non consensiant aliquando in Alcorrani enarratione, nec in aeternum consensuri uidentur. Quidam enim Mahometi adherent, quidam Halā, alij uero alijs: sed & hi ipsi inter se mutuo dissentiunt. Agnoscens igitur propriam infirmitatem calumniā tor hie, hancē simul occultare uolens, in capite Helaram sic dicit: Nemo præter solum Deum Alcorrani enarrationem intelligit. Agnoscens enim legis suae inutilitatem, sed & falsitatem, confusionem quoque & dissimilitudinem, quod que multa summa reprehensione digna conscripserat, hoc dixit. Sapientes uero & prudentiores illius gentis, qui Græcorum sapientia instituti sunt (sunt enim quidam qui Euangelium & Moysis scripta perlegunt) ea quæ à Mahomete scripta sunt, condemnant, & pro infirmis reijciunt. Vnde apud Sarracenos lege cautum est, ut si quis in uniuersum dubitet, aut quæstionem dubiam de
- 6 Alcorrano moueat, extemplo morte moriatur. Insuper dicit: Ne committatis rapinas & caedes, nec periuria: quoniam Deus hæc moleste fert, quod si tamen forte feceritis, Deus benignus est, & misericors, illa que condonaturus est. Item in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Deum periurij fraudem in nobis nihili aestimare, pro transgressionem autem illius satisfactionem esse decem pauperum cibationem, totidem que uestitum, aut pro his unius captiui redemptionem. Qui uero necstrum ex his facere potest, ter ieiunato. Habent etiam iuramentum, quod non facile fallunt: quam etiam hoc nonnunquam contingere solet. Insuper, cum iurasset Mahomet, se non coiturum cum Iacobitis quadam nomine Maria, permisit illi Deus, ne quod iurauerat ratum haberet: sed ad eum accessit, ut in capite Elmetaare clarissime testatur. Testes autem huiusmodi permissionis & periurij citatur angeli, Michael scilicet & Gabriel. Ad hæc Deum sepius cum illo collocutum, dixisse refert, quod lusus gratia mundum creauerit. Et cordatus quilibet, quæ hic dicuntur, perpendat, quomodo omnem concedat licentiam, ut quā plurimos ad se attrahat. Et Domino dicente arctam & angustam esse uitam quæ ad uitam perducit, latam uero & spaciosam quæ ducit ad perditionem: & reuera in illum conuenit hoc, Viam
- 10 præceptorum tuorum nolo cognoscere. Item in capite Mipacara, quod iuuentam interpretantur, Iudeos & Christianos saluandos esse dicit. In capite uero Amram, rursum inquit, quod nemo saluari possit sine ijs quæ Ismaelitarum lege continentur. Præterea inquit, quod nemo ante se paradysum possit ingredi. Idem uero ipse paulo post dicit, quasi huius prioris oblitus, quod Dominus ipsum assumptum in paradysum duxerit, ostendit

ritque ibi uiros & mulieres multas. Et interrogauit eum, Domine, quid hoc est? Et respondit illi Deus, Ne mireris, nam & hi tui sectatores sunt. Quod uero tradidit Deum sibi dixisse, quod Iesus gratia hominem fecerit, duas ob causas docet Mahomet: partim quidem ut ostenderet, Deum non magni estimare hominum salutem, & propterea singulis pro libidine sua intrepidum esse uiuendum: partim uero, ut saluatoris Christi incarnationem suggillaret. Reuera certe sepulchrum apertum est guttur illius, & lingua eius dolosa. Venenum aspidis sub labijs illius. Instrumentum enim perditionis existens, uana & falsa eructauit uerba. quaecumque enim sceleratissima profari uoluit, Deum loquentem inducit. Quidam enim homines uasa sunt electionis, & misericordiae: quidam uero uasa irae, & perditionis. Propter capacitatem enim uasa nominantur. Extrinsecus enim excipiunt tam bonum quam malum. Angeli quidem cognitionem suam habent de supernis: homines uero ex sacra scriptura, alijsque extrinsecus accidentibus cognitionem colligunt, & per multa differentia in unam ueram cognitionem perducuntur: quapropter et uasa dicuntur. Miser itaque hic diaboli doctrina suscepta, cum omne uenerunt suis dogmatibus miscuisset, unam (ut dictum est) impietatis mixturam adornauit, quam propinauit sibi credentibus, & illorum animas aegritudine affectas, diabolo ceu sacrificium obtulit. Animae enim aegritudo, non quemadmodum in corporibus macies et pinguedo in substantia suam transiens contingit, sed est ad corporalia illa & momentanea permissio. Quapropter animae functiones omnino immutari possunt. Adueria enim, scortationes et uoluptates omnes mundo annexae sunt. Et amicitia mundi huius inimicitia est erga Deum. Quapropter & ipse omnibus, omnis, uulgi hominum uoluptatibus permisit, et non uiuos modo istis addixit, uerumetiam post mortem illas permansuras esse pollicitus est. Quod scilicet sectatoribus illius post mortuorum resurrectione Deus daturus sit ueneres, et mulieres quam plurimas singulis, domus ite instructissimas, balnea & hortos, uestes et delicias, et alia his similia pollicebatur, Cyrenthum haereticum secutus, & alios quosdam ueteres, sicque sine quodam modo felicitatis uoluptatem esse docuit. Verum nos de his singulatim in quarta Apologia iam ante diximus: quapropter ad nostri instituti est, in uniuersum omnes Mahometis impias opiniones reprehendere. Quoniam uero nobis uisum est has copiosius refutare, sic dicimus. Idem ille Mahomet in Alcorrano sic dicit, Quod Deus mortem occisurus sit: quo facto, homines immortales & integros esse resurrecturos. Cum itaque res ita se habeat, quid opus est delicijs & rebus ueneris, cum generatio non sit necessaria? Alimentum enim propter corporis imminutionem factum est, ut defectum impleat. Et utri cum muliere congressus propter liberorum procreationem concessus est. Quandoquidem uero hic idem confitetur, quod omnes resurrecturi sint immortales, frustraneum certe est alimentum, frustraneum etiam rei uenerae studium. Ut autem hoc concedamus, necessario tamen generatio inde sequetur. Homines uero hic generatos natura aut mortales aut immortales nasci oportet. Quod si mortales, qui sit ut ex immortalibus mortales nascantur? Si uero & hi ipsi qui nascuntur, immortales sunt, en nouum quendam generationis modum induxit. Beatus autem Moses hominum generationem exponens, sic inquit: Deus e puluere de terra sumpto formauit Adam, a seipso uero spiritu illi indito, factus est in animam uiuentem. Excocta uero Adam formauit Eua: ex utrisque uero simul ipsum Seth, et omnes

omnes homines. Mortales igitur cum essent, etiam ipsi mortales genuerunt. Cui dogmati assentit David, testimonium ferunt prophete, & hoc ipse Christus confirmat. Nouum uero hunc generandi modum unde nam sceleratus ille incitatus docuerit, non intelligo: nisi forte propria ratione, & a patre suo diabolo permotus. Sed en absurdū hoc cōsidera. Si enim parentes immortales, filios etiā immortales genuerunt, en generationis modus exortus est, qui nec mortē sentit, nec resurrectionē. Quod si uero ipsi immortales, filios mortales genuerunt: quomodo filios diuersae ab ipsis naturae genuerunt? Natura enim omnis sibi simile generare consuevit. Vt uero etiā hoc cōcedamus: quomodo mors interfecta (ut antea posuisti) post resurrectionem denuo uires exercebit? lam ne intelligis, quomodo Mahometis doctrina sacre scripturae contraria, etiam sibi mutuo repugnet? Ipse enim unam eamq; solam dicit fore resurrectionis diem. Ecce autem si mortales nascuntur, moriuntur necesseario. Cum autem alia resurrectio nulla sit, & hi in eternum mortui faciant, quis beatitudinis spem ipsam mortalitatem dixerit? Præterea sanctorum animae quia nunc a corporibus separatae sunt, uoluptatibus carerent, & propterea etiam beatitudine destituerentur, iuxta Mahometis sententiam: & ante illas, ipsi angeli. Sed hoc nequaquā est, non est inquam. Frustratum enim est insciens cor illius, & dum se sapientem putauit, omnium stultissimus apparuit. Beatitudinis enim finis, non uoluptas est: sed ut homo, quantum fieri potest, Deo similis fiat, Deum cognoscat, illiq; uniatur. Hoc inquam, summum & angeli & hominis bonum est, & summa felicitas. Mahomet uero cum quae nam dicat, ignoret, manifeste diuinā repugnat iusticiā. Iusticia enim diuina est, quae omnia digne distribuit, & quae immortalia sunt in aeternum conseruat, temporanea uero haec ad tempus, et reliqua suo quo debent ordine. Et primo quidem supremis ordinibus ea dantur, quae conueniunt: deinde animabus & corporibus, post haec etiam naturae, quae illam spectant. En igitur proportionem, pulchritudinem, ordinem & administrationem iustam, quae in singulis adhibetur. Nec ueteres quosdam philosophos sequaris, qui & ipsi stupidi sunt: uerumtamen frigida quadam oratione dicunt, felicitatem esse mentis cognitionem: cum ipsi, mea sententia, mente careant. Cum enim illi existiment nihil interesse inter mentem & intelligentiam, ignorant quod inter haec Deus est summum bonum, & beatitudinis felicitatisq; caput. Quantum enim aliquis Deo appropinquat, tantum beatus est, gloriosus & felix. Mihi uero dubitare contingit, quare non caedes etiam & rapinas post resurrectionem fore dixerit. Cum enim uoluptatum gratia & amore diuitiarum omnia bella moueantur, etiam illic idem dicere oportebat: quoniam qui plures in se uoluptates transfert, alijs multo est beator.

12 Quin ille idem dicit in capite Sad, Angelos quidem ex igne creatos esse, hominem uero ex puluere. Et quemadmodum corpus ex terra compactum est, ita etiam angelos ex igne ceu materia compositos putat: ē uerbis nimis prophetæ hunc errorem hauriens, qui dicit, Qui fecit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. non intelligens miser, quod coelestes animi spiritus dicuntur propter celeritatem & uelocitatem, leuem etiam & incorpoream substantiam. Ignis autem flammam uocari propter claritatem, strenuitatem, repentinum motum, uimq; purgatoriam, & fortassis etiam propter corrumpendi potētiā. Quemadmodum & supremi ordines, qui immediate maiestatis diuinæ splendorem sustinent, Seraphim ab Hebraeis dicuntur:

dicuntur, id est flammæ ardentes & calescentes, propter motum illum sempiternum circa diuinam, & indefinentem, propterque calorem, uelocitatem & feruorem continuū, irrequieti & indefessi motus. Si enim ignis ille materialis proprietatem habet illuminatoriam & purgatoriam, ut in auro, corrumpendi uero uirtutem in omnia adulterina, quanto magis coelestes illi principatus, sancti nimirum angeli, uirtutem illuminandi & purgandi, & efficaciam ad illuminandum & purgandum illuminatione & purgatione dignos (quales nimirum sancti sunt, & prophetae) habebunt: corrumpendi uero & uastandi potentiam, ut contra Senacherib Assyriorum regem: His itaque non intellexit, solidus angelorum naturam ex igne constare putauit. De fabulis uero & prodigijs, quæ prodigiose edidit, dixitque, a uetularum ebriosarum deliramentis nihil differentibus, quid plura dicere opus est? Dicit enim in capite Emele, quod si interpretis muscam significat, Solomonem magnum angelorum, hominum & brutorum animalium exercitum collegisse. Qui in expeditionem egressi, ingentem ceu muscarum fluuium inuenerunt: dixitque musca, Omnes, ingredimini uos in antra uestra, ne uos perdat Solomon, & illius exercitus. Et musca subrisit.

Insuper in capite Rubefa dicit, uermiculum quendam daemones Solomonis mortem denunciasse: cuius rei narratio talis est. Cum Solomon scipioni suo inuideretur, tanto repente dolore correptus est, ut confestim expiraret: diuino tamen quodam miraculo non corruit. Huic uero ministrantes daemones, cum illum sic stare cernerent, uiuere adhuc arbitrati sunt. Prorepsit autem a terra uermis, scipionem illius arrodens: quo simul corroso, Solomon concidit. Daemones uero accurrentes, ut eum obijssent cognouerunt, ex eo tempore cunctis suis uiribus humano generi nocere coeperunt.

Porro in libro Enarrationū Mahomet ipse causam reddit, quare ipsis uino interdictum sit. Dicit enim, Deum in terras duos emisisse angelos, ad bene imperandum & iudicandum: quorum nomina erant Arot & Marot. Mulier autem quædam actionem habens forensis, illos accedens, ad prandium inuitauit, & uinum (quod illis ne biberent præceperat Dominus) apposuit, qui ubi inebriati sunt, eandem opprimere conati sunt. Illa uero libidini illorum non consensit: sed consensu coelo, res suas exposuit. Deus uero hac simul uisa, & causa quam habebat cognita, ipsam fecit Luciferum, ut tam in coelo inter stellas formosa esset, quam in terra inter mulieres fuerat. Angelis uero qui peccauerant optionem obtulit, utrum in hoc an futuro saeculo puniri uellent. eosque cum in hoc saeculo puniri mallent, ex pedibus ferrea catena in Babylonis puteum suspendit, usque ad diem iudicii.

Dicit præterea, coelum hoc creatum ex fumo factum esse: unde apparet, quod coelum aliud, quod non creatum sit, esse putauerit nouus ille legislator, quod nullus hominum unquam cognouit: in cuius differentiam coelum hoc, quod coram uidemus, creatum uocat, quasi ex maris exhalatione fumus talis exortus sit. Mare autem ex monte Caph prodijisse docet, qui totum orbem circumdat, & coelum sustinet. Deinde solem & lunam aequales fuisse dicit luce simul et uirtute, nullamque inter diem noctemque fuisse differentiam, sed Gabriele quondam uolitante alam illius fortuito lunæ propius admodum & impactam, corpus illius obscurauisse.

Insuper dicit, quod cum a Gabriele, ut Deum conueniret, uocatus in coelum

- lum fuerit, Deum manum suam super ipsum Mahometem imposuisse: se uero tantam sensisse frigoris uim, ut hæc ad dorsi quoque medullam penetraverit. Quod autem hoc illius figmentum sit, manifeste constat. Veruntamen & Anthropomorphitarum sententiam secutus hæc dicit, qui Deum fingit corporeum: ignorans nimirum, miser illud, Suscepisti iniquitatem, quoniam
- 19 ero tibi similis. Item in capite Sad dicit Mahomet, demones, cum angeli fuerint, ut Adamum adorarent à Deo institutos esse: mutatos autem esse in demones, cum hoc officij detrectarent, nec illum more aliorum uellet adorare. Atqui hæc opinio huic impio propria & peculiaris est. Dicit præterea Mahomet, ex stercore elephantis porcum enatum esse, ex stercore autem porci murem, felem autem ex fronte leonis. Causa autem huius talis refertur. Cū Noë in arca esset una cum filiis suis & animalibus, illis ad naturæ officium abeuntibus arca inclinabatur: in primis autem, scabiret elephas. Nimio itaque timore Noë correptus, Deum consuluit, qui dixit, Profectus culum illius & stercoreis meatum adora. Quod cum fecisset, simul exiuit stercus, & cum illo porcus ingens, qui cū rostro stercora rimaret, scrutareturque, mus prodijt, qui arcae tabulata cœpit arrodere: qua de causa maxime territi sunt. Noë autem de hoc deperdente Dominum, leo in frontem percussus est, & statim ex naribus illius felis profiliit. Et hanc ille rationem adducit, propter quam suillæ carnes ab his pro immundis habeantur. Dicit item, quod Deus in consummatione mundi decisurus sit omne genus & angelorum & hominum, & quod nemo uiuens præter unum Deum & mortem
- 21 (quam angelum quendam Hadriel nomine esse dicit) relinquendus sit. Et tunc præcipiet Hadrieli Dominus, ut occidat seipsum. Quo facto, clamabit uoce alta Dominus, & dicet, Vbi sunt satrapæ mundi & principes? Et post hæc omnes suscitabit. Quid uero, quisquis mentis compos fuerit, de tot tantisque nugis dicet: Non aliud certè, meo uidere, quàm quod ipse Mahometes
- 22 testatur, qui ait se librum conscripsisse duodecim millia sermonum mirabilium continentem: à discipulis uero suis rogatum, ut hæc ipsis exponeret, dixisse illis, quod ex his quidem ter mille ueri sint, reliqui uero falsi. Hincque euenit, ut si qui Ismaëliitarum cum aliquibus disputauerint, et falsum esse conuincatur quod ab ipsis allatum est, intrepide dicant, ea ex falsis Mahometis sermonibus, & non ex ueris desumpta esse. Quod si is forte Lucianum imitatus, de seipso dixisset hanc unam solamque esse ueritatem, quod omnia quæ in Alcorrano descripta sunt falsa sint, ueniam certe, quæ in hoc continentur, possent mereri. Quemadmodum hic faceret Veras narrationes nominat, quæ à se dicuntur mendacia. In principio enim libri sui sic dicit: Vnicam hanc ueritatem dicturus sum, omnia nimirum quæ hic describuntur, falsa esse. Et deinde quæcunque ridicula sunt, per lusum ascribit. Cum uero hic tanta cum impudentia falsum doceat, nec Deum ueritus nec homines, quæ nam uenia infœlix dignus fuerit? Præterea in capite Ceramar, quod lunam interpretantur, dixit: Quod Mahometis discipuli cum lunam coitui uicinam uiderent, dixerint illi, Ostende nobis prodigium aliquod. Tunc ipse duobus digitis suis Lunæ innuit, quo facto, hæc in duas partes dissecta est, & alterum quidem frustum in montem Heficain (qui ab uno latere ciuitati Mechæ adiacet) decidit: alterum uero in alium montem Erythron nomine, qui ab altero latere eiusdem ciuitatis situs est. Et luna sic dissecta in Mahometis tunc

nicam

meam collecta est, qui eandem integram restituit. Qua autem confutatione in huiusmodi figmenta & fabulas opus est? Verumtamen quisquis studiosus fuerit, intelligat miracula non in alicuius rei specimen fieri solere: sed alia quidem propter aliquam utilitatem animæ fiunt, ut de Christo & Nathanie le legimus. Nathaniel enim auditis quæ à Christo fiebant miraculis, & arcanis animi sui, uerum suum Dominum agnouit, & Christum confessus est esse Dei filium & præceptorem Israël, id est Deum & hominem. alia uero in utilitatem corporum fiunt, ut infinita infirmorum multitudo à Christo sanata, & esus panum: alia rursum propter utrumque contingunt, corpus nimirum & animam: ut in paralytico contigit, cui primum peccata remissa sunt, & fides remissionis peccatorum etiam dissoluti corporis sanitas secuta est.

Ioan. 1.

Matth. 14.

Matt. 9

Ioan. 9.

Item in eo, qui à natiuitate sua cæcus fuerat. Post sanitatem enim oculorum acquisitam, is quoque proprium suum Formatorem & creatorem agnouit, ipsumque adorauit. alia rursum miraculorum propter usum aliquem facta sunt, ut à Mose in Aegypto & deserto: item à Iosue filio Nun, qui solem in bello consistere fecit: sacerdotum quoque in Iericho. Hoc uero lunæ prodigiū quæ de causa factum est? Propter nullum certe commodum, nec usum: sed in hoc tantum, ut Mahometis discipuli omnia ea quæ in mentem inciderent, effunderent, aliaque quæ ab ipsis uana falsaque dicuntur. Verum tamen bene facere uidentur, quod mentiri scopum sibi proposuerunt, & perpetuò mentiuntur. Hic enim idem est qui dixit, Non ueni per miracula daturus legem, sed per gladium. Et si hoc uerum est, quæ nam ratione hoc stupendum in luna miraculū edidit? Adeo omnia uana & falsa sunt, quæ ab ipsis dicuntur. Cum malitia enim cōuersantes, ignorantia seruiunt. Cognitio enim ignorantiam gignere nequit, ut nec lux tenebras. Malicia uero ignorantiam parere solet. Porro in capite Elezap sic dicit, Deus & angeli semper pro Mahomete & illius sectatoribus orant. Quid dicis o homo? Num Deus pro aliorum salute orat? Et si orat, aut seipsum orat, aut alium. Si seipsum, absurdum omnino est quod dicitur. & quæ nam sic est orationis utilitas? Et hoc modo nec propriam uoluntatem perficit. Quod si alterum orat, alium omnino, ut uidetur, Deum maiorem se habere deprehenditur. Sing omni enim controuersia, quod maius est, à minori oratur. Et ecce iuxta tuā opinionem, o Mahomet, duo Dii sunt: hic quidem maior, ille uero minor: & hic quidem orare uidetur, ille uero alterius preces suscipere. Et tu ipse Deum creatorem cœli & terræ, illum inquam fateris, ipsumque adorando colis, quem tamen pro te orare affirmas. Quem enim alium Deum facis, qui cœli & terræ creatoris preces suscipiat? Quis nam ille Deus sit, non intelligo. Ego autem cum magno illo Mose cōsentiens dico, Dii, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant. Sed dicunt fortassis Mahometistæ, Qua ratione igitur uos Christiani dicitis Christum, quem similiter ut Deum adoratis, pro crucifigētibz se orauisse? Eiusdem certe criminis, cuius nos accusatis, uos ipsi uel nolentes rei esse deprehendimini. Si enim Christus, iuxta uestram sententiam, Deus est, quare non libere & proprio iure crucifigentium se delicta remisit? Quod si Deus non est, cur illum ceu Deum adoratis? Si autē ille Deus est, & nihilominus, ut uidere licet, orare deprehenditur, alio certe Deo se maiore habet opus. En igitur iuxta tuam quoque opinionem Deus maior & minor est. Audiant uero nunc diligenter, qui hanc quæstionem mouent. Dominus in Euangelio apostolis sic ait: In cathedra Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia igitur

24

Matth. 23.

i 3 quæ

quæ uos iusserint seruire, seruate, & facite illa: secundum opera autem illorum ne feceritis. dicunt enim, & non faciunt. Quid nam hæc uerba innuunt? Non aliud quam quod scribæ & pharisæi solo nomine doctores sint, re ipsa uero nequaquam. Christus autem operibus quoque uirtutes docuit, et nonnunquam Christus facere aliquid prius, deinde docere conspicitur: nonnunquam uero facere, & silere: ad eum ut & ipsum silentium alterius doctrinæ locum suppleat.

Matth. 5. Et aliquando quidem dicebat: Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideatur opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cælis est. aliquando uero rursus: Non sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Inter docendum enim, cum dicit, Si quis te adegerit ad militare unum, ab eum eo duo: & uolenti tunicam tuam auferre, dimitte etiam pallium. & percipienti te in maxillam, obuerte & alteram (aliaque omnia, quæ uerbositate causa omittimus) tunc dixit illis: Quod si dilexeritis amicos uestros, quod uestrum est præmium? Et si mutuum dederitis his à quibus uos recepturos esse speratis, quod nam uestrum est præmium? Quin potius mutuum date illis, à quibus uos non recepturos speratis: & diligite inimicos uestros. & orate pro execrantibus uos. Cum igitur reliqua omnia etiam factis docuisset, & ipsa facta uerba annuntiarent: amore autem hostibus exhibendum uerbis tantummodo docuerat, facta autem ad se claterent, nec manifesta essent: tempore passionis orauit pro crucifigentibus se, & quæ in illo latebat erga inimicos charitas, in lucem protulit. Quin & beatus ille Lucas regi Theophilo sic dicit: Superiore quidem uolumine, id est euangelio, diximus de omnibus quæ cepit Iesus tum facere, tum docere. Quibus uerbis non aliud innuit, quam quod Christum à stulte docentium scribarum & pharisæorum similitudine separat, & ostendit hunc doctorem uerum, qui dicat simul & faciat, qui faciat & doceat. Orauit quidem Christus pro his qui crucifigebant se, sed ut homo: Non enim instar Dei sine corpore in terris uersabatur, neque tamen homo nudus, ut Nestorius & uos dicere soletis, sed Deus & homo. Et nunc quidem ceu Deus operabatur: ut cum dicit, Volo, mundus sis: & Remittuntur tibi peccata tua. nunc uero ceu Deus & homo, ut cum cæcum tetigit, & sanatus est. Et in filia Centurionis per contactum quidem ostendit se hominem esse: per illud autem, quod dicit, Tibi dico, respice & surge, suam ipsius diuinitatem declarauit. Nonnunquam uero solam suam humanitatem demonstrauit: ut cum esuriuit, laborauit, fleuit propter Lazarum.

Perfectus enim Deus, & perfectus homo erat. Et quemadmodum instar Dei propria sua potestate, quæcumque uolebat & illi libitum erat, faciebat: sic ut homo, omnia humana (excepto peccato, quod sancta eius anima non cognouit: & ægritudine, quæ sanctum illius corpus non attigit) quæ hominis sunt, suscepit. Et quemadmodum peccati uestigium non erat in sancta Domini anima, sic nec ægritudo in sancto illius corpore. Peccatum enim ordinis turbatio & boni defectus est: & humorum inordinata confusio, sanitatisque defectus, ægritudo. Sed quomodo inordinatæ confusionis & ægritudinis species in corpore creantis ordinem, morbum & omnem infirmitatem sanantis conspiceretur? Quandoquidem igitur, ut dictum est, Deus erat & homo, orauit quidem humano more, quia tempus reuelandi charitatem interiori aduenerat. Ipse enim est qui dicit: Maiorem hac charitatem nemo habet, quam ut ponat aliquis animam pro amico suo: id est, uitam. Hic uero non

non modo pro amicis suis uitam suam morti exposuit, sed nihilo minus pro inimicis suis, pro illis nempe qui crucifixerunt eum, & omnibus Iudæis: quin etiam pro toto mundo, quemadmodum prophetae prædicauerunt, & res ipsa edocuit, ueritasque emicuit sole splēdidior. Vt enim lapis emissus, si in solidum inciderit, in emittentem retorquetur: ita & Saluatoris oratio, n. fir-
 morum istorum & impiorum animas omni ferro duriores nata, in eum qui hanc habuit reuersa est. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit: Insur-
 gentes in me testes iniqui, quæ non nouerunt, interrogauerunt me. Retri-
 buerunt mihi malum pro bono, & orbitatem animæ meæ. Ego uero cum
 illi obturbarent me, induebam saccum, & humiliabam in ieiunio animam
 meam, & oratio mea in sinum meum reuertetur. En Christi oratio rursum
 ad illum reuersa est. Quam ob rem? Quia non inuenit pœnitentiæ locum
 in animabus crucifigentium illum. Si enim pœnitentia in illis inuenta fuis-
 set, peccatum utique illorum esset sublatum. Quod etiam si non factum sit,
 nihilominus tamen etiam Christus discipulos ad prædicationem emittens,
 sic inquit: Ingressi in domum, salutate illam. & siquidem domus fuerit di-
 gna, ueniat pax uestra super eam. si uerò non digna fuerit, pax uestra ad
 uos reuertatur. Et qui non susceperit uos, nec audierit sermones uestros,
 egressi ex domo & ciuitate illa, excutite puluerem pedum uestrorum, in
 testimonium ipsis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis, & Go-
 morphæ in die iudicii, quàm ciuitati illi. Et uide, non pace modo ut & præ-
 cibus priuati sunt, sed etiam Sodomis collati. Intelligis ne ut quæ de Chri-
 sto feruntur, à principio, ab omnibus prophetis descripta sunt? quæ sanè
 propter nimiam copiam præterimus. Si quis enim ueritatis studiosus fue-
 rit, ipsam inueniet. Exemplo autem utor (non enim absurdum fuerit,
 ab obscurioribus similitudinibus ad omnium authorem ascendere) Quem-
 admodum enim apud Græcos quidam in statu, quos nonnulli Mercurios
 uocauerunt, in illis inquam, quantum foris apparet, omnino inor-
 nata & deformia sunt omnia: statu autem apertis, illarum imagines per-
 pulchræ apparent. Ita mihi de Christo fieri uidetur. Quæ enim extrin-
 secus dicuntur, & apparent, parua uidentur & exigua: quæ uerò in his in-
 telliguntur, magna sunt, & plus quàm naturalia. Verum hoc exemplum
 sufficiens non est. Qui enim ueritatem, ut dictum est, inquit, non solum
 quæ in his intelliguntur Christi opera magna, plus quàm naturalia & stu-
 penda, Deoque digna inueniet: sed etiam illius humana, quæ omnem co-
 gnitionem & intellectum angelorum & hominum excedunt. Et quemad-
 modum ex his, quæ uidentur creaturis, coeli & terræ aliorumque opifex
 Deus apparet (illud enim Deo proprium est, ut ipse quidem non uideatur,
 talis uero esse colligatur ex operibus) sic etiam in Christi miraculis
 Deum esse apparet, eum qui talia autoritate propria operatur. Quapro-
 pter ipse Saluator dixit: Si mihi non creditis, operibus credite.

Præterea in capite Helmaida, quod mensam significat, dicit, Chri-
 stianos & Hebræos non esse filios & amicos Dei, eo quod peccatorum
 suorum gratia castigentur. Ego autem potius contrarium dico. Pater
 enim filium, qui illi curæ est, castigat, modo charitatem habeat. Quem enim
 legitime castigat aliquis, quàm proprium filium? Et de Hebræis quidem
 uere dixit, licet ignarus ueritatem locutus sit, nesciuit enim discernere

inter profanum & sanctum. Hebraei enim olim Dei iram senserunt, sed non
 implacabilem (habebant enim perpetuo prophetas, purificationes & sacer-
 dotium) castigante quidem eos Deo corporaliter, quod uero animam atti-
 net, illos non deferente: quia potius ostendente adoptionis gratiam ab illis
 nondum defecisse. Post crucem uero et passionem Domini absoluta horum
 desertio facta est: animarum simul et corporum, & ceu ingratos maximo pec-
 cato, & parricidas maximo facinore, & Dei occisores summa impietate fa-
 ctos Deus abdicauit, proculque a se repulit, absolute & omnino illos deserens,
 omnes Hebraeos potestati aliorum subiiciendo, & constituendo eos seruos
 omnium fere gentium. Et haec quidem corporum est derelictio. Animarum
 autem perditionis, & uniuersalis repulse, non in hoc modo sed etiam futuro
 saeculo, signum est, quod ab ipsis sacerdotium defecerit, purificatio, sacrificium
 & templum, & ceu uas inutile & impurum reiecti sunt. Quapropter & Da-
 uid uaticinatus sic dixit: Coram te omnes, Domine, qui praemunt me: op-
 probrium expectaui anima mea, & miseriam. Et expectaui condolentem,
 sed non erat: et consolatorem, sed non inueni. Et dederunt mihi in cibum fel-
 & in siti mea propinauerunt mihi acetum. Fiat mensa illorum coram ipsis in
 laqueum, et in retributionem, et in offendiculum. Excacentur oculi suorum
 ne uideant, & tergum ipsorum semper incurua. Effunde super eos iram tua,
 & furor irae tuae apprehendat eos. Fiat habitatio illorum deserta, & in taber-
 naculis illorum non sit inhabitans. Quidnam haec prophetia innuit? Dice-
 mus aedum. Beatus ille Dauid uolens in alio psalmo Dei in peccatores cor-
 rectionem ostendere, sic dixit: Deus iudex est, hunc humiliat, hunc exaltat.
 Quia poculum in manu Domini uini meri, plenum mixto. Et inclinauit ex
 illo in hoc, uerumtamen fex illius non est exinanita. Omnes peccatores ter-
 ra bibent. Rursum in alio psalmo sic dixit: Deus iudex iustus, fortis & lon-
 ganimis. nec iram inducens quotidie. Nisi conuersi fueritis, exacuet gladium
 suum. Nunc igitur, quae restant, diligenter accipe. Propheta dixit Deum esse
 iudicem: sed etiam iustum esse notauit. Quoniam uero quidam hominum
 iudices sunt, alij quidem iusti, alij uero iniusti, eo quod iustum uocauit, osten-
 dit Deum omnis iniustitiae esse expertem. Cum autem fortem uocat, osten-
 dit quod iustitiam suam possit constituere. Cumque longanimum dicit, osten-
 dit quod non ex abrupto Deus iudicia sua exequatur, sed mansuet & cle-
 menter: quapropter iram suam peccatoribus non quotidie inducit. Cur?
 Eo quod peccatorum poenitentiam expectet. Nunc uero gladium suum acuit,
 id est potentiam suam puniendi proferet contra eos qui a peccatis ad poeni-
 tentiam nolunt conuerti. Rursum cum dicit Deum esse iudicem, mox sub-
 iungit: Hunc humiliat, hunc exaltat. Post haec uero dicit, Poculum in manu
 Domini, uini meri, plenum mixto: & declinauit ex hoc in hoc, uerum-
 tamen fex illius non est exinanita. Bibent omnes peccatores terra. Quid
 nam haec prophetia significat? Non aliud quam quod superius dictum
 est: Nisi conuersi fueritis, gladium suum exacuet. sic & hic dicit, quod po-
 culum in manu Domini uini meri, plenum mixto: id est, plenum furo-
 ris, sed etiam misericordiae (hoc enim mixtum significat) declinante ni-
 mirum hoc ex abrupto ad longanimitatem, uel remissionem. siue, pro-
 pter opera quidem peccatorum furore plenum: propter Dei uero in ho-
 mines amorem, mixtum est misericordia illius, expectantis peccatorum poe-
 nitentiam, quemadmodum in Niniuinis, ipsa clementia peccatum exu-
 peran-

perante propter poenitentiam. Quamuis autē Hebræorū castigatio austera fuerit propter captiuitatem semel atq; iterum ipsis inductam, non tamen fex exinanita est, id est sordes infimę et finis furoris. Id enim per fecē denotatur. Et cum propter idololatriam & iniquitates ipsorum captiui abducti sint, propter Deū tamen in homines amorem depuō redierunt ad pristinam suā libertatem & conditionem: & biberunt quidem ceu peccatores ex poculo hoc uinum, non tamen merum, sed amore & misericordia temperatū. Postquam uero immane illud ausi sunt facinus, et in Christū tanta exercuerunt, Deūq; occisores facti sunt, intendit etiam in illos Deus arcum suum, cum stultorum illorum conuersionem expectauisset annis quadraginta: à tempore scilicet eo quo Saluator passus est, usq; ad Vespasiani et Titi tēpora. Cum autem peccatum horum omni poenitentia careret, incurabilia ista mala passi sunt. Et tunc impleta est Dauidis prophētia, ea quę ab illis in Christum facta sunt exponens. Postquam enim tragicę & ampliter ea quę facta sunt exposuit, utpote, Contra te Domine omnes qui pręsumunt me. & Opprobrium expectauit anima mea & miseriam. & Expectaui condolentem, sed non erat, & consolatores, sed non inueni. & Dederunt mihi in cibum fel, & in siti mea propinauerunt mihi acetum: Tunc, quę illis euentura sint mala, enumerat. Fiat mensa illorum coram ipsis in laqueum, & in retributionē, et in offendiculum. Mensa enim cibum impositum gestat ad impletionem deficientis corporis: habet etiam frustionem, delicias & lætitiā. Colligens igitur in unum propheta omnes Hebræorum delicias, omnem læticiā & frustionem, mensę uocabulo utitur: ostendere hoc uolens, quod illis omnia in contrarium cętura sint. Et quemadmodum animalia quędam laqueis capta, ueniente uenatore & illa incipiente mactare, singula alterius exitum uident, nec tamen sibi ipsis nec reliquis animalibus concaptiuis suis subuenire possunt: ita etiam ludęis contingeret. Coram ipsis enim cædentur amici & fratres, parentes & liberi, eo quod nemo sit qui eos eripere uel adiuuare possit. Simul uero causam calamitatis ostendens inquit, In retributionem: id est propter mortem Domino ab ipsis illatam. Excæcentur oculi eorum ne uideant, & dorsum illorum semper incurua. Obtenebratos itaq; oculos habentes, nec intelligebant, uidebant uel rationalem iusticię solem, Christū. Tergum illorum semper incurua: ne scilicet ab ipsis auferatur perpetuę seruitutis iugum. Et hoc grauissimum est, quod loco colophonis omnibus adiungitur. Et effundatur in illos ira tua, & æstus uel furor irę tuę apprehendat eos. Aestus enim animi uel furor, cōmotio cordis est ad rem aliquam: quem motum aliqd quoddam extinguit, ut in Nineuitis, poenitentia, sicut dictum est. Ira uero huius commotionis effectus est, quem & fecem nominauit, quemadmodum de Sodomitis quoq; est dictum. Sed perpendas nunc prophętę oraculum. Non dicit, Funde furorem tuum: sed, Effunde furorem tuum & iram tuam. Articulus enim hoc loco immoderatam iram Dei & furorem significat, extremum excidium & desertionem animarū simul & corporū, aduersus eos qui tunc tēporis extabant, illosq; qui in posterū horū dogmata sunt secuturi. Fiat habitatio illorū deserta, in tabernaculis illorū nō sit qui inhabitet. Quod & euenit. Hęc autē prophętę oratio nō execrandi formula est, sed prophętię elocutio. Vbi enim est Hierusalem? ubi templum? ubi sacrificium & oblatio? Omnia hęc exinanita sunt, ac si nunquam exiissent.

titissent. Et nisi templum reedificare conati essent, possent quidem dicere: Si conari uoluissimus, potuissimus utiq; & absolvere. nunc uero conspiciuntur non semel, aut bis, sed etiam tertio id tentauisse, nec unquam uoti compotes facti sunt. Existimabant enim miserrimi homines, se templum reparaturos regnante Adriano Romarum rege: deinde sub Constantino Magno: sed ab utroque ceu proterui & contumaces puniti sunt. Hostis uero Christi & defector Iulianus, una cum Iudæis summo studio in hoc incubuit, pecuniam deposuit, artifices conuocauit, omniaq; egit, fecit & procurauit, ceu in sanus & mente captus, ut Christi destrueret sententiam, quæ templum illud reparari non permittebat. Caterum qui sapientes caput in uersutia sua, statim ei re ipsa ostendit. Dei suffragia longe omnium esse fortissima. Ut enim stultum & uasantum studium aggressi fuit, fundamentisq; erutis manus ædificio admouere uoluerunt, ignis & fundamentis emicans plurimos consumpsit, horumq; conatum & uasantum repulit. Rex uero uasanus quocumq; pedes ferebant, transfuga aufugit, Dei iudicio territus. Sed ne sic tamen infelix ille cessit. Paulisper itaq; huic loco immorantes, etiam aliorum prophetarum ad Hebræos oracula inspiciamus. Dicit enim Esaias, Scio quod durus es, & neruus ferreus collum tuum: id est inflexibile, et frons tua aenea, id est impudens. Et Daniel: Venerunt super nos mala, qualia non facta sunt sub coelo, secundum ea quæ facta sunt in Hierusalem. Quæ nam illa? Quæ nimirum & Moses prædixerat, & Ieremias exposuit. Et ille quidem sic inquit: Tenera & delicata ualde, cuius pes non experientiam sumpsit ascendere in sellam, propter teneritatem & molliciem, mentem attinet illicitam, & deuorabit liberos suos. Quod etiam in Hierusalem factum est, in excidio à Romanis illato. Matres enim liberos suos deuorauerunt, Ieremias uero oraculum hoc exponens, dixit: Manus matrum miseratium aggressæ sunt liberos suos. Sed & Malachias propheta sic inquit: Si suscipiam ex uobis faciem uestram, dicit Dominus omnipotens, quia ab ortu in occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum. Vos autem prophanatis illud, Quando itaq; hæc impleta sunt? Omnino post Christi crucem, & resurrectionem. Non enim Hierosolyma tantum, ubi Moses Dei cultum, & non alibi fieri præceperat, sed in omnē quā sol intuetur terrā, Dei gloria dilatata est. Hoc enim innuit quod dicitur, Ab ortu solis usq; ad occasum: id est, in toto mundo. Nec cōrēta est prophetia dixisse illud, Ab ortu solis usq; ad occasum, ne Iudei hæc calumniantes dicerent, se per uniuersum orbē habitare, & prophetam de ipsis locutum esse. Verum addit, Nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum & sacrificium mundum offertur nomini meo. Vos autem prophanauistis illud. Non ut ceu sacrificio Hebræorum contaminato & prophano, Deus sic per prophetam locutus sit, sed propter mores hæc offerentium. Verum si quis forte & hoc dixerit, non multum mea errauerit sententia. Veteri sacrificio cum nouo comparato, magna inter hæc differentia animaduertetur. Et quemadmodū angelos incorporeos ad Dei incorporeā substantiā collatos, corporeos esse iudicamus: sic etiā in ueteris & noui sacrificij collatione cōtingit. In illo enim sanguis tauro rum & hircorū, & tabo cinisq; iuuenca: hic autē filius Dei, & sanguis Christi, Ecce igitur differentia. Quapropter & Dauid uaticinatus dixit, Non suscipiam

scipiam ex domo tua vitulos, neque capellas ex gregibus tuis. Quoniam meae ^{psalm. 50.}
 sunt omnes ferae campi, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnes
 volucres coeli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam
 tibi. Mea enim est terra, & plenitudo eius. Num edam carnes taurorum, &
 sanguinem hircorum bibam? Offer Deo sacrificium laudis, & redde altissi-
 mo vota tua: & inuocabis me in die tribulationis tuae, & eruam te, & glorifi-
 cabis me. Vides ne ut sacrificium quod tauris constat & hircis, non appro-
 bat: illud uero quod laudem continet, recipit. Quin & Sophonias sic ait: Ap- ^{soph. 2.}
 parebit Dominus super omnes gentes, & extirpabit omnes deos gentium:
 & adorabunt eum unusquisque de loco suo. Ethic quoque Hierosolymam ne-
 glexit, omnem uero locum gentium ad Dei culturam uenientium in me-
 dium adduxit. Omnibus tamen his sic ratis firmisque, non tamen poenitentiae
 turris & praesidium concidit, nec ianuam adhuc clausa est, neque Hebraeis neque
 Ismaelitis, sed nec ulli qui intrare uoluerit. Et sic de Iudaeis quidem uere hoc
 dixit Mahomet: licet ipse quid nam dicatur, ignorauerit, ut dictum est.
 De Christianis autem non sic. Nec enim ut ipse putauit, propter pecca-
 torum castigationem, non pro filiis & amicis Dei iudicandi sunt. Pro-
 cul enim a scopo aberrauit, putans propterea quod, Ismaelitae nonnul-
 los Christianorum affligant, ipsos quidem laudat, dignos, & quasi filios
 & amicos Dei, punire Christianos a Deo omnino repudiatos. Sed aliter
 longe se habet negotium. Maxima enim Christianorum multitudo sum-
 ma pace fruatur, quos Deus iudicio suo sibi soli noto non sinit pertur-
 bari ab impijs, qui licet contra hos expeditionem facerent, fortiores sane
 stabilioreque parandarum telae apparerent omni impiorum militia & fortitu-
 dine. Confiteor tamen multos Christianorum propter peccata nostra in ma-
 nus impiorum traditos esse, in suisque correctionem, & aliorum exem-
 plum & respicientiam. Neque sane existiment Christianos, qui in illorum sunt
 manibus, propter horum uirtutem traditos esse. Sed ueluti flagellum & lo-
 rum correctionis a Deo & iudicati & missi sunt (castigatione enim dignos
 castigant) sunt tamen interim Deo exosi & abominabiles. Quid enim locu-
 sta sunt, et eruce, & bruchi? Magna nimirum Dei potentia. Quid item ful-
 mina & grando, alique quae nonnunquam per elementa fiunt castigationes?
 Num igitur amici Dei & filij Dei iudicabuntur? Quibus ipsa ueritas sic re-
 spondet: Nouit Deus omnia, etiam ante generationem illorum. Quemad-
 modum enim de Esau & Iacobo dixit, priusquam hi nascerentur, Iacob di-
 lexi. Esau autem odio habui: sic etiam eos qui abnegata uera & irreprehen-
 sibili Christianorum fide ad contrariam deflexerunt, priusquam nasceren-
 tur, perditionis & Satanae instrumenta iudicauit. Et licet illic inueniantur, siue
 hic, nihilominus poena digni deprehenduntur: quod in illis uidere est, qui
 in captiuitate aut nati sunt, aut postea nascentur. Verumtamen ex his qui
 Christum abnegauerunt, nascuntur aliquando sancti & boni uiri: quem-
 admodum ex Esau iustus ille Iob, & martyres ex idololatriis. Verum de his
 quidem haec dicta sint. De ijs uero qui religionem propriam & pietatem
 inter impios custodiunt, quid nam dicere opus est? Non ne admirandi &
 laude digni sunt? Nec minus de illis sic iudicandum, qui in libertate religionis
 agunt. Hi siquidem nondum probati sunt, & propterea quales nam sint igno-
 rat: a Deo autem, et illo solo cognoscunt. Illi uero instar auri in fornace puri esse
 declarantur, quemadmodum illi in Babylone pueri. Nec sane ad salutem satis effi-

Proverb.

cax est ipsa dogmatum fides, nisi operibus fuerit temperata. Ostende enim mihi, dicit oraculum, fidem tuam ex operibus tuis, & ego tibi ostendam fidem meam ex operibus meis. Videamus igitur quæ nam opera apud Deum recipiantur, & qui nam hi sunt qui Dei meminerunt. num scilicet hi qui in delicijs & libertate viuunt, an qui in afflictione & miseria? Hi certe haud dubie. Ait enim, Domine in afflictione tua recordati sumus. Et, Qui in lachrymis seminant, metunt in exultatione. Et tribulationes multæ iustorum, mors autem peccatorum mala. Licet enim in hac uita foelici successu ferantur, & perinde ac si quis laudetur quod prudens sit, fortis, temperans & iustus, alius uero nihili hæc faciens, pinguem se esse gloriatur & corpulentum: sic de seipfis sentiunt miserrimi homines, ac ueris inexhaustisq; diuitijs cõtempis, illas quas somnia simulant, amplectuntur: & preciosa illa margarita, Christo nimirum, relicta, conchas uel lapillos congregant. Quid autem de oraculo illo prophetico iudicant, quod dicit, Quem diligit Dominus eum castigat, & flagellat quem in filij loco adoptat? Christiani itaq; non traduntur tantam reiecti & deserti à Deo, ut Mahomet aperte testatur: sed ceu filij causa correctionis (ut superius dilucide demonstratum est) & propter aliorum resipiscenciam & utilitatem. Habent enim Christiani, qui inter gentes agunt, patriarchas, sacerdotes, pontifices, per quos sanctificantur, omniaq; quæ Christianis solennia sunt, administrant, in ipsorum quidem utilitatem, in signum uerò quod ab adoptione filiorum Dei non, nec ab illius amicitia exciderint. Agnoscat igitur omnino, quod iusti quidem sapienter in manus impiorum tradantur, non ut glorificentur impij, sed ut probentur pii, & auro puriores reddantur. Quid autem de iusto illo Iob dicemus? (omitto enim dicere de patriarcha Abraham, cum & ille ad tempus inter impios conuersatus sit) et sanè de ferreo illo et adamantino Iob interrogo: Num ceu desertus est à Deo reiectus diabolus traditus est? et tot tantisq; malis mobilibus simul immobilibusq; flagellatus est, liberorum scilicet amissione, et proprii corporis afflictione? Diabolus uerò qui iustū flagellabat, num tanquam amicus Dei affligebat hunc, Deo quidem ante generationem huius notum, sanctumq; ab illo iudicatum, hominibus autem ignotum? Quapropter Deus eum in medium statuit instar columnæ et statuæ cuiusdam animatæ, in exemplum et utilitatem posteritatis. Miror sanè nisi de hoc sic quoq; loqui audeant. Inquirendum tamen est, et res ipsa indicat, quales de Deo & diabo lo opiniones habeat Mahomet. Summa enim dicendi libertate contendit, etiam daemones saluandos fore, Originem nimirum secutus. Quin etiam in lege à se lata, Alcorrano nimirum, sic inquit: Magna demonum multitudo cum hæc legi audiisset, admirata est, et propter hoc gauisa est, qui etiam illi credentes salutem consecuti sunt. Quomodo autem aliquis saluari poterit, nisi prius resipiscens opera fecit quæ illum rite cum Deo uniant? Tunc enim in Dei amicitiam recipitur, cum illi unitus fuerit: Deo autem unitus, hæres salutis est, regni coelorum, uitæq; æternæ. Huiusmodi inquam, de diabo opiniones concepit filius illius Mahomet, ut quamuis aperte dicere uereatur diabolum Dei amicum esse, re ipsa tamen illud affirmet.